

Antik Yunan'da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği*

Ahmet GÖZLÜ**

Defne YILMAZCAN***

Öz

Antik Yunan'da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği ana başlığı altında şekillendirilen bu çalışma; insanlığın yaşamında uzun bir tarihsel sürece yayılmış olan ve çok önemli bir toplumsal-tarihsel olgu olan kölelik fenomenine temas etmektedir. Kölelik, insanın var olduğu en eski çağlardan bu yana varlığını sürdüren ve temeli toplumsal sınıf ayrımına dayanan bir sistemdir. İlk olarak Eski Mısır'da M.Ö. 4.000'li yıllarda köleliğe dayalı bir insan varlığına rastlanmaktadır. Eski Mısır dışında Babil, Asur, Hint ve Eski Yunan uygarlıklarında kölelik insanlar arasında yer bulan bir tarihsel-toplumsal olgu olmuştur. Özellikle Antik Yunan'da üretim ve hizmet döngüsünü tamamen köleler sağlamaktaydı. Köle toplumun vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Antik Yunan'da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği başlığını taşıyan çalışmanın amacı, eski çağ toplumlarında köleliğin nasıl gelişim gösterdiği ve Antik Yunan uygarlığında köleliğin ne şekilde başladığı, yanı sıra Antik Yunan'da en önemli iki şehir-devleti (Polis = city - state) olan Atina ve Sparta'da köleliğin nasıl bir gelişim gösterdiği ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Antik Yunan, kölelik, Atina, Sparta.

Slavery in Ancient Greece: Example for Sparta and Athens

Abstract

This study, which was formed under the main title of Slavery in Ancient Greece: Athens and Sparta example, It is a very important social-historical phenomenon that has spread to a long historical process in the life of mankind and has come into contact with the phenomenon of slavery. Slavery is a system based on the distinction of a fundamental social class that has driven its existence since the earliest times when man has existed. At First in Ancient Egypt, BC. In the 4th millennium, a human existence based on slavery is found. Apart from Ancient Egypt, slavery in

---

* Bu makale "Eski Yunan Toplumunda Kölelik" adlı Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

*** Eskiçağ Tarihi Bilim Uzmanı.

Geliş Tarihi - Received: 25.04.2017

Kabul Tarihi - Accepted: 26.10.2017

Babylonian, Assyrian, Indian and Ancient Greece civilizations has become a historical-social phenomenon. Especially in Ancient Greece, provided with the production and service cycle was entirely slavery. Slave society has become an indispensable element. The aim of the study of the title of Slavery in Ancient Greece: Athens and Sparta example, How slavery developed in ancient societies and how slavery began in ancient Greece civilization, As well as the two most important city-states (Polis = city-state) in Ancient Greece In Athens and Sparta, how the slavery has developed has been addressed.

Keywords: Ancient Greece, slavery, Athens, Sparta.

Giriş

Tarih boyunca insanlar, içinde yaşadıkları topluma ve döneme göre çeşitli biçimlerde köleleştirilmişlerdir. Eskiçağ toplumlarının sosyal ve siyasi hayatları incelendiğinde, hürler, yarı hürler ve köleler olmak üzere üç farklı sınıftan oluştuğu görülmektedir. Genellikle maddi gücü elinde bulunduran kesimin egemenliği altında çalıştırılan ve bir çeşit mal konumunda olan köleler en alt sınıfı teşkil etmekteydi. Savaşta tutsak edilmek, bir suç nedeniyle cezalandırılmak, borcunu ödeyememek ya da köle ana babadan dünyaya gelmek, köle olmanın çeşitli biçimlerindendi. Köleliğin nedenleri tüm eskiçağ toplumlarında benzerlik göstermektedir. Eskiçağ uygarlıkları, ülke sınırlarını genişletmek, egemenliğini sürdürmek için devamlı savaşan, savaş sonrasında ise savaş esirlerini öldürmek yerine köleleştirmeyi, savaşa ek olarak borcunu ödeyemeyen kişilerin bunun karşılığında bedenlerini satmaları sonucu kölelik sistemini ortaya çıkarmıştır. Savaş, ticaret ve borç sonucu ortaya çıkan kölelik, ekonominin temeli olarak kabul edilmiş ve bedava ya da çok ucuz bir emek olarak eskiçağların ekonomik hayatında işgücü ihtiyacını karşılamıştır. Eskiçağ köleliğinde, köleler alınıp satılabilen işe yaramaz hale gelince bir kenara atılan değersiz bir mal gibi görülmüşlerdir. Eskiçağ toplumlarında köleler en ağır işlerde kullanılmışlar ve toplumun en önemli en alt sınıfını oluşturmuşlardır.

Antik Yunan'da Kölelik: Atina ve Sparta Örneği adlı bu çalışmamızda, eskiçağ toplumlarındaki kölelik sistemine değinilmiş ve Yunan şehir-devletleri içinde siyasal, sosyal, kültür ve ekonomik hayata olan katkıları nedeniyle Antik Yunan'ın en önemli iki şehir-devleti olan Atina ve Sparta'da köleliğin gelişimi ele alınmıştır. Antik Yunan Atina'sında köleler devlet köleliği ve borç köleliği şeklinde ortaya çıkmış ve Demosio adı verilen devlet köleleri devletin belirlediği özel işlerde görevlendirilmiştir. Borcunu ödeyemeyen kişilerin borcuna karşılık olarak bedenlerini rehin vermeleri ise borç köleliğini ortaya çıkarmış ve bu köleler genellikle madenlerde ve ev işlerinde kullanılmıştır. Atina'dan farklı olarak savaşçı kimliğiyle tanınan Antik Yunan Sparta'sında helotlar olarak adlandırılan

köleler genellikle toprak işçiliğinde ve savaşlarda kullanılmıştır. Antik Yunan'da köleler, taşınır herhangi bir mal gibi görüldükleri ve onlara hiçbir hak ve özgürlük tanınmadığı için, kendilerinden istenen her türlü işi yapmakla yükümlüydüler. Çok ağır şartlar altında çalışan köle için kölelikten kurtulmanın tek yolu efendisi tarafından özgürlüğünün geri verilmesi, yani azat edilmesiydi. Köle hak ve fiil ehliyetinden, hatta yaşama güvencesinden yoksun olarak, bir eşya gibi alınıp satılmakta, miras bırakılmakta ve efendinin vereceği her türlü cezaya katlanmak zorunda bırakılarak hayatını sürdürmüştür.

Köleliğin Tanımı

İster kadın ister erkek olsun en genel manada, kölenin hürriyetten mahrum (özgür olmayan), başkasının mülkü olup alınıp satılabilen, iktisâdî bir araç olarak kabul edilen, ehliyetsiz, diğer insanlarla eşit haklara sahip olmayan ve bir efendiye bağımlı olan insan anlamına geldiği bilinmektedir.¹ Westerman'dan aktarılan bilgilere göre Westerman, köleliği şu şekilde açıklamaktadır: *“Bütün köle sistemleri, toplumsal yapının temel fikirleri olarak derinlemesine yerleşmiş, birkaç benzerliğin dışında aynı çekirdek oluşumu içinde gelişen bir bütünselliktir. Bu temel fikirler arasında kuşkusuz, kölelerin azatlama sistemi de sayılmalıdır. Çünkü bu sistem, köleleri, kendilerini özgür hale getiren toplumları kaynaştırmıştır.”*²

Westerman'ın deyimiyle kölelik durumunda, bir kölenin özgür olabilmesi tamamen efendisine bağlıdır. Kölelik özellikle ilk ve ortaçağda önemli bir ekonomik geçim kaynağı olarak bilinmektedir. Borcu olan kişilerin borç köleliği yapması, savaşta alınan esirlerin ülke içerisine getirilerek satılması, cariyelerin ev işlerinde yardımcı olarak kullanılması gibi, birçok anlamda kölelik bir ekonomik geçim kaynağıdır. Özellikle Balkan toplumlarında ilk ve ortaçağda yaygın olan kölelik ve köle pazarları, kölelerin bir başka isimle, “slav” olarak çağırılmasına neden olmuştur.³ “Slavery” olarak İngilizceye geçen kölelik sistemi, başlangıcı tam olarak bilinmemekle birlikte, tahminen yerleşik hayata geçişle birlikte başlayan bir sistemdir. Yerleşik yaşamda tarımın ve hayvancılığın kas gücüyle yapılması sebebi ile köleler ortaya çıkmış ve tarım işlerinde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle maddi gücü elinde bulunduran sınıf için kadın ve erkek köleler önemli bir güç sembolü konumundaydı. Erkek köleler dışarıya ait tüm işleri

---

¹ Şafak Baran, *Felsefenin Gözüyle Kuran'da Kölelik ve Cariyelik*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2006, s.33.

² Özcan Çelebicin, Roma Egemenliği, Yurttaşlık ve Kölelik, *A.Ü.H.F.Dergisi*, C.43, S. 1-4, Ankara 1993, s. 309.

³ Hasan Malay, *Çağlar Boyu Kölelik*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2010, s. 10.

yapıyor, ağırlık taşıyor, tarlayı ekip biçiyor ve mahsulü topluyordu. Kadın köleden ise ev işlerinde ve cinsel tatminde faydalanılıyordu.⁴ Temel geçim kaynağı toprak olan geleneksel toplumlarda kol gücüne duyulan ihtiyacın önemli olması sebebiyle toplumda erkek egemenliği hâkimdi. Evin parasını getiren, ev geçindiren ve ailesine bakan kişi olması sebebiyle erkeğin gücü kadına oranla çok daha fazlaydı. Fakat kadın da aile içerisinde önemli görevler üstlenmekteydi. Kadın aile içerisinde örgütlenmeyi sağlayan, çocuklar ile baba arasında bir köprü vazifesi gören kişiydi. Bununla birlikte çocuk doğurmakla kadın, aile içerisinde kutsal bir yere yerleştirilir ve saygı duyulan biri olurdu. Arap yarımadasındaki cariyeye kültürünü de ele alırsak; erkek özellikle kadın köleden ev işlerinde ve çocuk doğurması için faydalanılmaktaydı.⁵ Köleliğin yaygın hale gelmesi, toplumdaki güç dengelerinin değişmesiyle, varlıklı bir sınıfın yanında maddi durumu daha düşük bir sınıfın oluşmasıyla başlamıştır. Bu nedenle köleliğin iki boyutu olmaktadır. Birincisi; ekonomik geçim kaynağı olarak kölelik, ikincisi ise gizli kölelik. Gizli kölelik, efendi ile çırak arasındaki ilişkiden doğan, söze dökülmeyen; fakat varlığı hissedilen kölelik. Aristoteles'in şu sözü bu durumu ayrıntılı şekilde açıklamaktadır: “*Mekik, kendiliğinden havada uçup dokuma işi yapmadıkça, ustanın kalfaya, efendinin köleye ihtiyacı vardır.*”⁶ Aristoteles'in bu sözünden kölelik ile alakalı, bir işin kendiliğinden olması mümkün olmadığına göre kölelik her zaman var olan ve var olacak bir olgudur diyebiliriz.

Eskiçağda Kölelik

Eskiçağlarda köleliğin ortaya çıkmasının çok farklı sebepleri vardı. Bu sebepler ise: savaşlar, ticari kaygılar, yoksulluk, borç nedeniyle köleleştirme, korsanlık veya haydutluk, köle ana-babadan doğma gibi başlıca etkenler bir kişinin köle düşmesine neden olmaktadır.⁷ Kölelik müessesesi, insanın varlık gösterdiği andan itibaren var olmaya başlamış ve bu varlığın (köle) kayıt altına alındığı dönemlerden itibaren sosyal düzen içerisinde oluşturulmuş bir yapılanmadır.⁸ Köleliğe ait en eski kayıtlar; Eski Mısır,

⁴Alexis De Tocqueville, *Sömürge ve Kölelik*, (Çev: Burak M. Nuri Gücin, Hasan Turunçkapı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2016, s. 66.

⁵ Hasan Tahsin Fendoğlu, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik*, Beyan Yayın, İstanbul 1996, s.25.

⁶ Cengiz Çağla, *Merak Edenler İçin Demokrasi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015, s. 29.

⁷ Cahit Güngör, *Çağdaş Tefsirde “Kölelik” Yorumu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s.4-5.

⁸Stephen Biestry, *Antik Dünya – Mısır, Roma, Yunan*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 101.

Sümer, Akkad ve Antik Yunan gibi toplumlarda tutulmuştur. Bu kayıtlı belgelerden elde edilen bilgiler, köleliğin tarihini M.Ö. 4.000. yılların başlarına değin götürmektedir. Eski Mısır'da da kölelik M.Ö. 4.000'li yıllarda başlamıştır. Eski Mısır'da köleliğin üç tip kaynağı vardı: Savaş esirleri, köleleştirilen borçlular ve esir ticareti yoluyla Mısır'a getirilen köleler. Mısır'daki köleler tamamen Firavun'a aitti ve sadece iş yapmak için kullanılan bir alet gibi görülüyorlardı. Kölelerin hiçbir sivil hakkı yoktu ve efendilerini ilâh olarak görürlerdi. Gerek Mısır piramitleri gerekse Mısırlı yöneticilerin günümüzde de mevcut olan heykelleri Mısır'da köleliğin ne denli yüksek bir boyutta olduğunun en önemli kanıtlarındandır.⁹

Anadolu'da Kızılırmak havzasında yerleşim gösteren Hititlerde de köleliğe ait izler bulunmaktadır. Ev hizmetinde kullanılanlar, Hitit metinlerinde Sümerce bir kelime olan Namra ile ifade edilirdi ve Hititçesi Arnuwala olan “savaş tutsakları=sürgünler” ile sağlanmaktadır. Bu insanlar Hititlerin fethettikleri topraklardan sürüp Anadolu içlerine getirdikleri canlı ganimetlerdir. Özellikle zanaatçı ve çoban halktan kişilerin köle olduğu Hititlerde kölelik oldukça ağır şartlara sahipti. Köleler alınıp satılabiliyor, bir suç işlediklerinde dövülebiliyor, hatta öldürülebiliyordu.¹⁰ Fakat kölelerin hür kimselerle evlenmesi yasak değildi. Hür bir kadınla evli olan erkek köle ayrıldığında mal paylaşımına katılabiliyordu. Hür bir adamla evli olan kadın köle ise malın yarısı ile çocukların bir tanesini alabiliyordu.¹¹ M.Ö. 4.000 yıllarında Sümerlerde görülen köle edinme tamamen “emek işçiliği” üzerine kurulu idi. Sümerler ve Akkadlar köleleri sulama düzenlerinin yapımında ve soyluların hizmetinde kullanıyorlardı.¹² M.Ö. 3.000'li yıllarda Kuzey Mezopotamya'da kurulan Asurlara baktığımızda köle sayısının Hitit ve Eski Mısır'daki kadar fazla olmamakla birlikte özellikle hamal, katırcı ve kervan koruyucusu olarak kölelerin edinildiği görülmüştür.¹³ Denizcilikle geçinen

---

⁹ Güngör, a.g.t., s. 6.

¹⁰ Hitit Kanunlarında da kölelerle ilgili çok ağır maddeler yer almaktadır. Örneğin; madde 11: “Şayet bir kimse, hür bir kimsenin elini yahut ayağını kırarsa, o zaman yirmi gümüş şekel verir”. Madde 12: “Şayet bir kimse bir erkek veya kadın kölenin elini veya ayağını kırarsa, on gümüş şekel verir, vecibesini ifa eder”. Madde 115: “Şayet bir kimse, hür bir kimsenin ayağını yaralarsa on iki gümüş şekel verir, vecibesini ifa eder”. Madde 16: “Şayet bir kimse bir erkek kölenin kulağını yaralarsa üç gümüş şekel verir”. (Ayrıntılı bilgi için bkz.: Süleyman Akdemir, Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1984, s. 58-59).

¹¹ A. Muhibbe Darga, *Eski Anadolu'da Kadın*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1984, s. 66.

¹² Stephen Biestry, *Antik Dünya – Mısır, Roma, Yunan*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s. 101.

¹³ V.Diakov – S.Kovalev, *İlkçağ Tarihi*, (Çev: Özdemir İnce), V Yayınları, Ankara 1987, s. 99.

Fenikelilerde ise köleler, ev işlerinde kullanılmak için köle pazarlarından temin edilmekteydi.¹⁴ Babil’de kölelik halkın sınıfsal bir düzene ayrılmasından dolayı bulunmaktaydı. Hürler, köleler ve ikisinin ortasında bulunan Maşenkak (Meşkenum) sınıfı ile toplumsal düzen işliyordu ve bu sınıflar arasında en alt düzeyde olan köleler, hürlerin ve maşenkakların ihtiyaçlarında yardımcı olma gayesini taşıyorlardı.¹⁵ Kölelik, özellikle Eski Hindistan’da çok yaygın bir kurumdur. Köleler hem devlete hem de bireylere ait olabiliyorlardı. Köle eğer insansa “divipada (iki-ayaklı mülk)”, evcil hayvan ise “çatuspada (dört ayaklı mülk)” idi. Brahman kanunları Hint toplumunda köleliğin yaygın olmasını sağlayan kanunlardı. Çünkü bu kanunlarda, insanlar “hizmet eden” ve “hizmet edilen” olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktaydı.¹⁶ Hint Toplumunda Babil’deki gibi toplumsal sınıf kaynaklı olarak köleler bulunmaktaydı. Kast sisteminin en altında yer alan sudralar¹⁷ Brahmana itaat etmekle yükümlüydüler. Eğer bir sudra, Brahmana itaat etmezse mutlaka ölüm cezası alıyordu.¹⁸

Antik Yunan’da Köleliğin Gelişimi

Antik Yunan’da tüm toplumlarda olduğu gibi toplum içerisinde bir tabakalaşma eğilimi görülmüş ve toplum belirli dönemlerdeki yasa koyucular tarafından sınıflara ayrılarak değerlendirilmiştir. M.Ö. 624 tarihinde Drakon tarafından toplum servet sistemine göre dört ayrı kısma ayrılmıştı ve bu kısımlar içerisinde yukarıdan aşağıya inildiğinde bireylerin kazançları ölçüsünde haklara sahip oldukları görülmekteydi. Bu sınıflandırmaya baktığımızda halkın en yukardan aşağıya doğru şu şekilde bir ayrıma tabii oldukları görülür: “500 kilo buğday üreten veya farklı kaynaktan aynı geliri elde edenler”, “300 kilelik geliri olanlar”, “150 kilelik geliri olanlar” ve thet” şeklindedir. Thet kesimi toplum içerisinde “asalak” konumunda yaşayan yani geçimini sürdürmek adına diğer insanlara ihtiyaç duyan ve bu ihtiyacı da bedenlerini köle olarak satarak geçinenleri kapsamaktaydı.¹⁹ M.Ö. 594 yılında Drakon’un²⁰ ardından benimsenen Solon

¹⁴ V. Diakov – S. Koval ev, a.g.e., s. 188.

¹⁵ V.Diakov – S.Kovalev, a.g.e., s. 99.

¹⁶ Zubritski Mitropolski Kerov, *İlkel, Köleci ve Feodal Toplum*, Sol Yayınları, (Çev: Sevim Belli), Ankara 2002, s. 82.

¹⁷ Sudra diye de anılır ve Hindularda hizmetçi veya köle olarak kullanılan insanların en aşağı tabakasını ifade eder.

¹⁸ Nihat Engin, *Osmanlı Devleti’nde Kölelik*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 13.

¹⁹ Klaus Adomeit, *Hukuk ve Devlet Felsefesi: Eski Yunan Düşünürlerinin Devlet Hakkındaki Görüşleri*, (Çev: Halil Akkanat), Fakülteler Matbaası, İstanbul 2004, s. 44.

²⁰ Drakon 621’de, toplumsal ve siyasi istikrarı yeniden sağlamak için Atina’nın yönetimine getirildi.

kanunları Atina'ya bir nebze "eşitlik" ilkesini getirmiş, fakat bu eşitlik ilkesi de tüm sınıfları kapsamamıştır.²¹ Eski sitenin ilk oluşum aşamasında bile bir ailenin en yetkili kişisi büyük kardeştir. Ağabeyinin yetkileri diğer kardeşlere oranla oldukça fazladır. Dolayısıyla daha buradan başlayan eşitsizlik yani temelden başlayan bu eşitsizlik zamanla çeşitli şekillerde topluma dâhil olmuş insanlar arasında bir uçurum oluşmasına sebep olmuştur. Aristoteles'in incelediği eski yasaların çoğunda Thebai yasalarının topraktaki hisse sayılarının kesinlikle değişmesini istemediğini görmekteyiz.²²

Antik Yunan'da büyük kardeş aile içinde şef konumundaydı. Kurban kesimi gibi özel günlerde ve aile içi yargulamalarda karar veren kişi büyük kardeş idi. Ayrıca toplumda aileyi temsil eden yine büyük kardeştir. İşte burada başlayan eşitsizlik zamanla sınıflaşmanın meydana gelmesinde önemli bir etkidir. Bu aile yapısı zamanla genişleyip büyüdüğünde bu yönetici sınıfa rahiplerde eklenmiştir. Ailenin diğer fertleri zamanla yoksullaşarak bir "yanaşma" grubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zamanla ortaya çıkmış olan bu sınıfın neredeyse hiçbir hakkı yoktur. Mirastan yararlanamaz, tapınakta diğerleri gibi hür bir şekilde ibadet edemezlerdi. Sadece onların tapınağında hazır bulunan hizmetli konumundaydılar. İşledikleri toprak bile başkasınındır. Kendilerine ait toprakları yoktur. Öldükten sonra dahi işledikleri bu topraklar çocuklarına miras kalmazdı. Yanaşmanın parası kendisine ait değildi ve üstelik yaşadığı için fidye verirdi. Aristoteles "eskiden birçok kentte, baba hayattayken oğlunun yurttaş olmaması ve baba öldükten sonra sadece ağabeyin siyasi haklardan yararlanması bir kuraldı."²³ Diyerek eski sitenin ilk oluşum aşamasında bile farklı şekillerde de olsa temelde bir eşitsizlik olduğuna dikkat çekmektedir.

Antik Yunan'da köle pazarları "agora" adı verilen şehir meydanlarında kurulmakta ve kişiler köle ticaretini düzenleyen yasalar ışığında köle alım satımı yapmaktaydılar. Aulus Gellius (M.S. 130-180), Yunan köle ticareti hakkında şu bilgileri vermektedir: "*Satışlarda her köle için ayrı bir levha yazılmasına özen gösterilmelidir. Öyle ki her kölenin nasıl bir hastalığı veya sakatlığı bulunduğu, kaçmaya veya tembelliğe eğilimli olup olmadığı müşteri tarafından anlaşılabilir.*"²⁴ Bu levhalar köle pazarlarında kölelerin tanıtılması için konulmaktaydı. Tıpkı pazarda satılan

²¹ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, İmge Kitabevi, Ankara 2009, s. 78.

²² Fustel De Coulanges, *Antik Site*, (Çev: İsmail Kılınç) , Epos yayınları, Ankara 2011, s. 84.

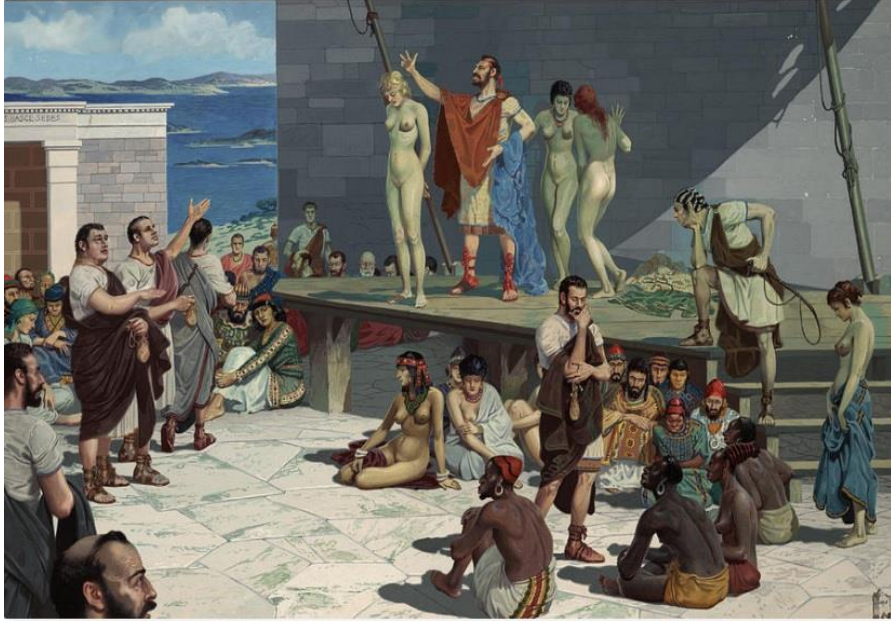
²³ Coulanges, a.g.e., s. 218.

²⁴ Walther Kranz, *Antik Felsefe: Metinler ve Açıklamalar*, Sosyal Yayınları, (Çev: Suat Y. Baydur), 2. Basım, İstanbul 1994, s. 30 – 31.

bir eşya gibi görülen kölelerin levhalarında onlara ait boy, kilo, vb. bilgiler yer alırken aynı zamanda esirin sakat olup olmaması, hastalıklı olup olmaması da bu bilgiler içinde yazılmaktaydı. Böylece köleyi alacak kişi onu iyi tanıyacak ve sağlam bir şey aldığıının farkında olacaktı. Bununla birlikte köle alıcıları sadece bilgileri değil, aynı zamanda kadın köleler için doğurganlık durumu gibi bilgileri de merak etmişler ve kimi tabelalarda bu sebeple kadın kölelerin doğurganlık oranı bulunmaktadır.

Antik Yunan'da köleler, madencilik alanından ayakkabı imalathanelerine kadar hemen hemen her alanda çalıştırılmaktaydı. Köleler; meslek dallarına, yeteneklerine, kuvvetlerine ve fiziki özelliklerine göre dağıtılırdı. Hellas'ta kölecilik o derece yaygındı ki bir efendinin atölyesinde çalışan köle sayısı 30'u geçebilmekteydi. Özellikle köle ticareti sayesinde Afrika'dan bol miktarda köle getirilirdi. Bu köleler tüccarlar aracılığıyla soylulara satılırdı. Bir kölenin gücü yaşı ve cinsiyeti fiyatta belirleyici bir etkendi. Yoksul bir çiftçinin genelde bir tane kölesi olurdu. Bu sayı en fazla ikiye çıkabilirdi.²⁵ Köle pazarları Chios, Delos, Korinth, Aigina ve Atina gibi genelde işlek ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. En fazla köleye sahip olanlar ordu ve korsanlarla arası iyi olan tüccarlardır. Köle fiyatları talebe, cinsiyete, kökene, yaşa ve kölenin ustalık ve becerisine göre değişiyordu. Köle fiyatları ortalama 360-140 drahmi arasında idi.

Görsel-1: *Antik Yunan Köle Pazarından Bir Görsel.*

²⁵ Kovalev, Diakov, a.g.e., s. 40

Talep arttıkça fiyatlarda yükselirdi. M.Ö. 5. yüzyıl tarihçilerinden Ksenophon'un "İşler ve Anlamları" adlı eserinden, Laurium gümüş madenlerinde çalışan kölelerin fiyatının 180 drahmi olduğunu öğreniyoruz.²⁶ Bu da kölelerin, borç kölelerinin dönem içerisinde değerli olduğunu ve onları edinecek sınıfın da yüklü bir gelire sahip olması gerektiğini göstermektedir.²⁷ Elde edilen bu köleler yatkın oldukları alanda kullanılırdı. Mesela bir zanaatı olan köleye iş yeri açılır ve bu köle burada sanatını icra edebilirdi. Aynı zamanda açmış olduğu iş yerinde başka köleleri de çalıştırabilirdi. Ancak bu durum kölelerin lehine değildi çünkü kurumun kazancı efendiye aktarılırdı.²⁸

Atina'nın klasik dönemde (M.Ö. 5. yüzyıl) köleci bir toplum haline geldiği kesin olarak söylenebilir.²⁹ Kölelerin nüfusuna ilişkin olarak ise Demetrios'un Attikadaki nüfus sayımında 400.000 köle sayıldığı bilinmektedir.³⁰ Nüfusun yaklaşık % 30'unu oluşturan köleler, genellikle dışarıdan temin edilirdi. Çünkü köleler ve yabancılar aynı statüye koyulur ve bir yabancıya köle gözüyle bakılırdı.³¹ Yunanlılar köleleri özgür insanlardan ayırmışlar ve kendi vatandaşı olan ile olmayanları da ayrı tutmuşlardır.³² Antik Yunan'da köle ticareti en önemli gelirler arasında yer almış ve bundan çok büyük kazançlar sağlanmıştır. Özellikle Karadeniz'in önemli kentlerinden Sinope (Sinop) ve Trapezous (Trabzon) köle ticaretinin merkezi durumundaydı. Karadeniz'in kuzey kıyılarından ele geçirilen İskitli kölelerden Yunan şehir-devletlerinde güvenlik amacıyla faydalanılmıştır. Savaşçı ve sağlam bir yapıya sahip olan bu kölelerden zaman zaman savaşlarda da faydalanılmıştır. Köle ticareti sayesinde köle alım-satımı gerçekleşiyordu.³³ Bu kölelerin birçoğu ise devlete ait Laurion'da ki gümüş madenlerinde çalıştırılmıştır.³⁴ Kolonizasyon faaliyetleri sayesinde Afrikadan İtalya'ya, Mısırdan Karadeniz'in kuzeyine kadar uzanan alanda

---

²⁶ Horst Blanck, *Eski Yunan ve Roma'da Yaşam*, Arion Yayınları, İstanbul 1999, s. 61.

²⁷ Andre Bonnard, *Eski Yunan Uygarlığı 1, İliada'dan Partheon'a*, (Çev: Kerem Kurtgözü), Evrensel Basım Yayınları, İstanbul 2004, s. 151.

²⁸ Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası: İlk Çağ: Doğu, Roma*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2015, s. 280.

²⁹ Bonnard, *Antik Yunan Uygarlığı I*, a.g.e., s. 303.

³⁰ Robert Sallares, *The Ecology Of The Ancient Greek World*, Cornell University Press, Newyork 1991, s. 304.

³¹ Nihal Petek Boyacı, Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler: Kölelik, *Kilikya Felsefe Dergisi*, Sayı: 1, 2014, s. 41.

³² Goldsworthy Lowes Dickinson, *The Greek View Of Life*, Create Space Independent Publishing Platform, Newyork 2014, s. 51.

³³ Kovalev, Diakov, a.g.e., s. 352.

³⁴ Anthony Everitt, *The Rise Of The World's Greatest Civilization*, Penguin Random House Ppublished, Newyork, 2016, s. 210.

koloniler kuran Yunanlılar, köle ticaretinden çok iyi kazanç elde etmiştir. Çünkü gittikleri yerlerde sadece ticaret yapmıyor korsanlık yoluyla da birçok insanı kaçırmış ve yine kendi kurdukları köle pazarlarında satıyorlardı. Yunanlılar özellikle Attikadaki köle pazarlarından ciddi kazanç elde etmekteydi.³⁵

Antik dünyada birçok uygarlık Yunanlılar gibi ekonomilerini daha iyi duruma getirmek için diğer toplumlarla savaşmışlardır. Toplumlar bu yolla yayılma politikası izleyerek ekonomilerini zenginleştirmişlerdir. Savaş daha fazla toprak, daha fazla ganimet, daha fazla vergi, daha fazla haraç ve daha fazla köle demektir. Eski çağ toplumlarının zenginliği buydu.³⁶ Antik Yunan'da M. Ö. 7. yüzyılda köle sayısında artış meydana gelmiştir. Bunun en önemli sebebi gelişen Yunan sanayisidir. Makineleşmenin olmadığı bu sistemde kol gücüne ihtiyaç vardır. İşte bu gibi sebeplerden dolayı köle Eski Yunan'da göz ardı edilemeyecek bir olgu olarak ortaya çıkmıştır.³⁷ Antik Yunan'da aileye yeni katılan kölelere karşılama töreni olarak, üzerine kuru incir ve kuru yemiş serpilirdi. Bu karşılama törenine "Katachysmata" adı verilirdi.³⁸ Antik Yunan'da Köle efendisinin her emrini yerine getirmek zorundaydı. Onlar sürekli efendileri tarafından küçümsenirdi.³⁹ Klasik dönemde barbarlık ve kölelik düşüncesi ayrılmaz bir bütündür. Yunan sanatı ve edebiyatı barbarları genellikle köle (aşağılık) olarak tasvir etmişlerdir.⁴⁰ Yunanlılar kendileriyle barbarlar arasında yıkılmaz duvarlar örmüşlerdir.⁴¹ Antik Yunan eserlerinde köle genelde kısa boylu, geniş dudaklı, kısa saçlı, kötü giysili, büyük burunlu ve kambur olarak tasvir edilir.

---

³⁵ Kovalev, Diakov, a.g.e., s. 422.

³⁶ Seyhan Taş, Enver Günay, Antik Çağ Toplumlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları, *Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (2) 2015, s. 146.

³⁷ İzzet Çıvgın- Remzi Yardımcı, *İlkçağ Tarihi*, Maya Akademi Yayınları, Ankara 2007, s. 170.

³⁸ Mark Golden, "Antik Yunan'da Ev Köleleri", *Aktüel Arkeoloji* (55), 2017, s. 48-63.

³⁹ Evrim İnce, *Fragmated Possession: Politics Of Womanhood İn Ancient Greece*, İstanbul Bilgi University İnstitute of Social Sciences, Mater's Thesis, İstanbul 2014, s. 64.

⁴⁰ Brian Calvert, *Slavery in Plato's Republic*, The Classical Quarterly. New Series, Vol. 37, No. 2, Cambridge University Press on Behalf of The Classical Association, Britain 1987, s. 367-372.

⁴¹ İsmail Ilgar, *Siyasal Teolojiye Giriş: Antik Yunan'da Kutsal, Siyasal ve Felsefe*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 99.

Antik Yunan'da saç uzatmak özgür ve zengin insanlara özel bir durumdu ve bundan dolayı köleler saç uzatamazdı. Resimlerde köleler, efendilerinden hep daha kısadır. Eserde efendi tam bir Yunan simasına sahiptir. Düz bir burun, ince dudak ve kısa kıvrırcık saçlar ile betimlenmiştir. Karakterler, Yunanlar tarafından kölelere atfedilen tembellik, çirkinlik, aptallık ve kabalık gibi tüm özellikleri taşımaktadır.⁴²

Görsel-2: Rölyefte Köle Figürü Kısa Boylu Olarak Betimlenmiştir.

Antik Yunan düşünürlerinden Homeros'un şiirlerinde, klasik dönemden farklı olarak kölelere basitçe mülk olarak veya toplumun moral kalıplarının ötesinde varlıklar olarak davranılmaz, daha aşağı statüde olsalar da insan türünün üyeleri olarak saygı ve onura layık görülürler. Yine de köleleştirilmenin travmatik deneyimi altında kendilerinden bekleneni yerine getiremeyebilirler ve bu durumda hak ettikleri şekillerde cezalandırılırlar.⁴³

Solon⁴⁴ Antik Yunan köleliği ile ilgili en önemli başlık şüphesiz Solon kanunlarıdır. Solon borç köleliğini kaldırmış ve konuyla ilgili şunları söylemiştir; “*Bu dünyada acımasız köleliğe maruz kalanları ve bir efendi*

⁴² Golden, a.g.m., s. 66- 77.

⁴³ Nick Fisher, *Slavery In Classical Greece*, Bristol Classical Press, London 1993, s.79.

⁴⁴ M.Ö. 640-560 yılında yaşadığı tahmin edilen devlet adamı ve aynı zamanda şairdir. Atina da doğmuştur. Devlet adamı ve yasa koyucu olarak bilinen Solon adaleti ve halkını seven bir kişiliğe sahiptir.

önünde titreyenleri özgür kıldım.”⁴⁵ Platon ise, “Devlet” adlı eserinde kölelikten çok doğal ve toplumun içerisinde olan bir sistem gibi bahseder ve köleliğin tanımını yapar. Platon’a göre köleler, “satın alınan ve buna benzer yollarla sahip olunan kimselerdir. Bu nedenle toplumda birçok sınıfın varlığı gibi, maddi eşitsizliğin varlığından kaynaklı olarak köleliğin varlığı da oldukça doğal bir durumdur. Fakat Platon Yunan halkının yine Yunan halkından birini köle almasına karşıdır. Bu nedenle Yunanlıların birbirleriyle savaşmasından çok, başkalarıyla savaşarak köle edinmelerini ister.⁴⁶ Aristoteles’e göre, çocuk, kadın, köleler ve yabancılar polise katılamazlardı. Aristo onları özünde aşağı derecede olanlar olarak anlatmıştır.⁴⁷ Aristoteles’e göre Yunan olmayan insanlar doğuştan köledir.⁴⁸ Köleliğe ilk defa karşı çıkanlardan biri olan Euripides ise “Birçok köle kendilerini alçaltan bu adı taşırlar, ama ruhları özgür insanlarınkinden daha özgürdür.” Sözüyle hümanizma düşüncesinde olduğu ve köleliğe karşı çıktığı açıkça görülmektedir.⁴⁹

Atina’da Kölelik

M.Ö. 8. yüzyılda ortaya çıkan iki büyük şehir-devletlerinden biri olan Antik Yunan Atina’ında kölelik biçimi, Borç bağımlılığı-devlet serfligi, taşınır mülk köleliği-özel mülk köleleri olmak üzere iki kısımda incelenir.⁵⁰ Borç yüzünden köleleştirme Antik Yunan’da çok sık rastlanan bir kölelik biçimidir. Kişilerin ödeyemedikleri borçları yüzünden bedenlerini rehin vermeleri durumu M.Ö. 5. yüzyıldan çok daha eski bir döneme rastlamaktadır. M.Ö. 624 yılında Solon’un bu kölelik biçimini kaldırmasının evvelinde başta Atina olmak üzere Yunan şehir-devletlerinde kişilerin bedenlerini rehin vermeleri veya satılığa çıkarmaları durumuna oldukça fazla rastlanmaktaydı.⁵¹ Kölelik genel olarak savaş sonlarında yaygınlaşsa da borç bağımlılığından dolayı köle durumuna düşen yurttaşlarda vardı.⁵² M.Ö. 7. yüzyılda Spartalılar’ın Messenialılar’ı borçları yüzünden köleleştirmeleri

⁴⁵ Coulanges, a.g.e., s. 250.

⁴⁶ Platon, *Devlet*, (Çev: Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz), Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s. 201.

⁴⁷ Özgür Emre Işık, *Theory And Practice: Socia-Political And Philosophical Dynamics In The Evolution Of The Grid-Plan In Ancient Greek Cities*, Institute Of Social Sciences, Masters Of Thesis, Ankara 2008, s. 30.

⁴⁸ P.A Brunt, *Aristotle And Slavery, Studies In Greek History And Thought* Oxford University Press, Oxford 1993, s. 343–382.

⁴⁹ Bonnard, a.g.e., s. 161.

⁵⁰ Nahit Bilgin, *Felsefeden Ekonomiye Eski Yunan Dünyası*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2004, s. 104.

⁵¹ Berve, a.g.e., s. 64.

⁵² Nazmi Özçelik, *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*, Nobel Yayınları, Ankara 2010, s. 176.

durumu, borç köleliğinin temelini oluşturan olaylardan biridir. Sparta Kralı Pausanias bu durum hakkında şunları yazar:

*“Spartalılar, Messenialılardan şu koşullara uyulmasını istediler: a)Sparta’ya karşı ayaklanmak ve yapısal değişiklik yapılmayacağına ilişkin yemin etmek, b)Vergi olarak ürünün yarısını Sparta’ya vermek, c) Sparta kral ve yöneticilerin cenaze törenlerine -siyahlar giymiş kadınlarla birlikte- katılmak. Bu koşullar yerine getirilmediği takdirde bir ceza öngörülmekteydi. Tyrtaios, bu ağır koşulları şu dizelerle dile getirir: Ölüm gelip çattığı zaman efendilerine, erkek- kadın yas tuttular onlar için.”*⁵³

Spartalılar’ın Messenialılar’a karşı başlatmış oldukları çeşitli yönergeler ışığında köleliğin bir “borç” akdine bağlı olarak oluştuğu görülmektedir. Devlet kölelerine “demosioi” denilmekteydi ve bu köleler, köle pazarlarında satılmaktaydı. Pazarlardan satın alınan kölelerin halkın huzuru ve refahı için özellikle güvenlik alanında çalıştırıldığı bilinmektedir.⁵⁴ Bu köleler imparatorun veya devletin verdiği özel işlerde çalışır ve onların malı olurlardı.⁵⁵ Köle anlamına gelen kelimelerden bazıları belirsiz bir şekilde kullanılırdı ama taşınabilir köleyi ifade eden “Andrapodon”⁵⁶ kelimesi tam anlamıyla Taşınabilir köleyi karşılamaktaydı ve “insan ayaklı yaratık” anlamına geliyordu.⁵⁷

Sparta’da Kölelik

M.Ö. 8. yüzyılda ortaya çıkan iki büyük şehir-devletlerinden biri Spartadır. Sparta diğer şehir-devletlerinden oldukça farklı karaktere sahiptir.⁵⁸ Sparta toplumu başta Spartalılar, Perikoi ve Helotlar olmak üzere bir sınıflaşma içinde varlığını sürdürmüştür. Spartalılar, tüm politik haklara sahip olan askeri tek bir sınıftırlar. Onlar, genç iken kışlalarda yaşarlar, çok iyi bir askeri eğitimden geçerek Sparta’nın ağır piyadesinin temelini oluşturlardı. Onlar, yaşlandıklarında devlet görevleri için çaba sarf ederlerdi. Spartalılar, askerlik ve siyaset dışında başka bir şeyle uğraşmak zorunda değillerdi. Sparta toplumsal yapısının diğer bir sınıfı olan Perioikoilar (Perikoiler) Sparta’nın

⁵³ Malay, a.g.e., s. 33.

⁵⁴ Malay, a.g.e., s. 126.

⁵⁵ Raymond Aron, *Sınıf Mücadelesi*, (Çev: Erol Güngör), Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, a.g.e., s. 79.

⁵⁶ Andrapodon kelimesi, dört ayaklı sığır anlamına gelen Tetrapoda kelimesine benzetilerek oluşturulmuş bir sözcüktür.

⁵⁷ George Thomson, *Eski Yunan Toplumu Üzerine İncelemeler: İlk Filozoflar*, (Çev: Mehmet H. Doğan), Payel Yayınları, İstanbul 1997, s. 218.

⁵⁸ Marsall Cavendish, *Ancient Greek: An Illustrated Greek*, Library Of Congress Cataloging İn Puplish, Newyork 2011, s. 52.

tam vatandaşlık hakkına sahip olmayan diğer insanlardır.⁵⁹ Messenia ve Peleponnessosdaki Eurotas nehrinin vadisinde yer alan, Sparta devletine ait olan toprağın yerleşikleri durumundaki Lakedaimonialılara verilen addır. Lakedaimonialı bazen yerleşik anlamına gelirken bazen de gerçek Spartalı tam yurttaşlığı kaybetmiş anlamında Spartalılar olarak kullanılmıştır. Perioikoiler, Sparta'nın uyrukları olup Lakedaimonia'nın sınırlarında yer alan kıyılar ve dağlar etrafında yaşayan özgür yerlilerdir. Perioikoiler, Sparta'da siyasi haklara sahip değillerdi. Fakat mülkiyet hakları ve topraklara sahiptiler. Perioikoiler, sadece kendi ürünlerini üretmek ve bu ürünlerin ticaretini yapma hakkına sahiptiler. Ayrıca Sparta ordusuna hizmet etmekle sorumluydular.⁶⁰ Sparta, M.Ö. 7. yüzyıl ortalarında Messenialıların neredeyse tamamını köleleştirmiş ve Yunan şehir-devletlerinin en büyüğü olmayı başarmıştır. Devasa bir şekilde genişleyen bu şehir-devletin en önemli iş gücünü oluşturan insanlar ise helotlardır.⁶¹

Helotlar devlet tarafından sahiplenilen Spartalı kölelerdir.⁶² Bu tanım helotları tanımlayan en iyi tanımdır.⁶³ Helotlar, Messenia ovası ve Eurotas vadisinde köle şeklinde kullanılan, yasal olarak devletin düşmanları, başboş ve vahşi davranışlara sahip kişilerdir. Onlar devletin malı olarak kabul edilirdi. Genel olarak tarımsal işlerde kullanılırlardı. Onlar, Spartalılar'ın sahip olduğu araziler üzerindeki küçük parsellerde çalışırlardı. Elde ettikleri ürünün bir kısmı arazinin sahibine, geri kalanı ise helot ve ailesine verildi. Helotlar'ın hayatları berbat bir şekildeydi ve işleri çok zordu. Helotlar, gelirlerinin yarısını Spartalılar'a ödemek zorundaydılar. Helotlar politik ya da sivil haklara sahip olmamalarına rağmen, köleler gibi sahipleri tarafından alınıp satılamazlardı. Helotlar sıradan kölelerden farklı olup, devlet kölesi olarak bilinmektedir. Sayı bakımından tam yurttaşlardan dokuz-on katı fazlaydılar. Sayılarının fazlalığından dolayı Spartalılar, onlardan çok korkarlardı ve onlara karşı düşmanca bir tutum sergilemişlerdir. Spartalılar, bu durumun bir sonucu olarak helotları kontrol altında tutmak için bir yıldırma politikası izlemişlerdir. Helotların, güneş battıktan sonra kulübelerinden çıkmalarını yasaklanmıştı. Bu yasağa uymayanlar ise ölüm cezasına çarptırılırdı. Helotlar için getirilmiş başka birçok yasak bulunmaktadır. Spartalılar nüfusunun fazla olmasından dolayı korktukları helot nüfusunu belli bir dengede tutmak için yılda bir kez köle avına çıkarlardı. Bir katliam olarak nitelendirilen bu avlar devlet kontrolünde gerçekleşirdi. Zaten devlet mülkiyetinde olup, alınıp satılamayan helotlar,

⁵⁹ Cavendish, a.g.e., s. 54.

⁶⁰ Yavuz Özdemir, İlk Cumhuriyet Ya da Sparta'yı Anlamak, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 15, 2007, s. 380.

⁶¹ Cavendish, a.g.e., s. 53.

⁶² Kris Bordessa, *Tools Of The Ancient Greeks: A Kids Guide To The History & Science of Life in A Greece*, Nomad Press, United States 2006, s. 151.

⁶³ Cavendish, a.g.e., s. 54.

Sparta'nın uyrukları olarak özgür insanlar ile Sparta'da kök salamayan klasik kölelik arasında bir yerdeydiler. Onlar deri elbiseler giymek ve köpek derisi şapkalar takmak zorundaydılar.⁶⁴ Özetle Helotlar ise Spartalılar'a her konuda hizmet etmek zorundaydılar.⁶⁵ Spartalıların, Saklanmak anlamına gelen ve bir çeşit köle avı olarak nitelendirilebileceğimiz, “*Krypteia*” dedikleri bir durum vardır ve şöyle bir şeydir: Delikanlıların bazılarını ara sıra bir hançerle ve biraz yiyecek ile kırlara gönderiyorlardı. Sabahları dinleniyorlar ve geceler ise yollara inip yakalayabildikleri Helotları öldürüyorlardı. Genelde tarlalara gidip en güçlülerini ve en iyilerini öldürürlerdi.⁶⁶ Plutharkos Helotlar'a yapılan katliamdan şu şekilde bahseder: “*Gündüz bu delikanlılar dağılıp çalılar arasında saklanıyor, dinleniyorlardı. Geceleyince yollara inip yakalaya bildikleri Helotları öldürüyorlardı.*”⁶⁷

Helotların isyan etmesinden korkan Sparta helot nüfusunu kontrol altında tutmak için böyle bir yöntem izlemiştir. Spartalılar bu köleler arasında en yiğitlerini seçmişler, onlar ise özgürlüklerini kazandıklarını sanarak başlarına çelenk takmış ve tapınakları dolaşmışlar ama az sonra sayıları iki bini bulan bu köleler ortadan yok oluvermişler kimse de ne o zaman ne daha sonra nasıl öldürdüklerini anlamamıştır. Spartalılar, kölelere karşı kötü ve haince davranıyorlardı. Onlara zorla şarap içirip ortak sofralara getiriyor ve sarhoşluğun nasıl bir şey olduğunu gösteriyorlardı. Türküler söyleyip kaba ve gülünç danslar yaptırıyorlardı onların özgür insanlar gibi türkü söyleyip dans etmeleri yasaktı. Spartada özgür insanın her yerdekinden daha özgür, kölenin her yerdekinden daha köle olduğunu söyleyenler olmuştur.⁶⁸ Plutharkos'a göre Spartalılar bu tür hoyratlıklara sonraları özellikle depremden sonra düşmüşlerdi.⁶⁹ Plutharkos'un anlattığına göre: “*Spartada Arkhidamos'un zamanında bir deprem oldu ve kent karışıklık içine düştü. Arkhidamos, böyle bir durumda asıl korkulacak şeyin ne olduğunun hemen farkına vararak, sanki düşman kentin kapılarına dayanmışçasına, tehlike işaretini verdi ve yurttaşlarının vakit yitirmeden silahlı olarak yanına koşmalarını istedi. Depremden kaçan Spartalılar'ı öldürmek için köylerden akın eden Eilotesler geliyorlardı. Spartalılar'ın silahlı ve savaş düzenine girdiğini görünce komşu kentlere çekildiler;*

---

⁶⁴ Özdemir, a.g.e., s. 381.

⁶⁵ Guerber, *The Story Of The Greeks*, Yesterday Clsassic Press, United States 2006, s. 70.

⁶⁶ Özdemir, a.g.e., s. 388.

⁶⁷ Plutharkos, *Lykurgos'un Hayatı*, (Çev: Sabahattin Eyüboğlu-Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İstanbul 2010, s. 47.

⁶⁸ Özdemir, a.g.e., s. 389.

⁶⁹ Plutharkos, a.g.e., s. 47-48.

kendileri de Spartalılara saldıran Messeniaların yardımıyla, on yıl sürecek üçüncü Messenia savaşının başlangıcı oldu.”⁷⁰

Sonuç

Eski çağın tüm uygarlıkları, kendisi dışında ki tüm insanların köle olarak yaratıldıklarına inanır ve bunu savunurdu. Köleliğin başlangıç tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte Eski Mısır’da M.Ö. 4.000 yıllarında başladığı tahmin edilmektedir. Köleliğin insanoğlunun yerleşik hayat düzenine geçişiyle birlikte oluşmaya başlamış olduğunu söylemek zor değildir. Eski çağ uygarlıklarında köle genellikle savaş esirlerinden ve borç köleliği şeklinde ortaya çıkmıştır. Köleler hemen hemen bütün işlerde ayırım gözetilmeksizin çalıştırılmışlardır. Bütün işlerde çalıştıran kölelerin bu çalışma karşılığında neredeyse hiçbir hakkı yoktur ve kazancının çoğu kendisinin değil efendisinin olurdu. Köleliğin çok yaygın bir biçimde görüldüğü Antik Yunan’da tüm toplumlarda olduğu gibi toplum içerisinde bir tabakalaşma eğilimi görülmüş ve toplum belirli dönemlerdeki yasa koyucular tarafından sınıflara ayrılarak değerlendirilmiştir. M.Ö. 624 tarihinde Drakon tarafından toplum servet sistemine göre dört ayrı kısma ayrılmıştı ve bu kısımlar içerisinde yukarıdan aşağıya inildiğinde bireylerin kazançları ölçüsünde haklara sahip oldukları görülmekteydi. Eski Yunan köleliğinde Solon’a değin ağır şartların olduğu, özellikle savaşta elde edilen esir kölelerin köle pazarında bir eşya gibi satıldığı dikkat çekmektedir. İnsana verilen kıymetin servet ölçüsü gözetilerek yapılması dönem toplumunun en önemli vasıflarından biridir.

Antik Yunan’da, borç köleliği ve devlet köleliği şeklinde iki temel kölelik kategorisinin mevcut olduğu görülmektedir. Kişilerin ödeyemedikleri borçlarına karşılık bedenini satma durumu ise Antik Yunan’da en yaygın kölelik biçimidir. Borç köleliği, bireylerin kendi bedenlerini borçları nedeniyle köleleştirmeleri anlamını taşıdığı gibi, M.Ö. 7. Yüzyılda Spartalılar’ın Messenialıları borçları yüzünden köleleştirmeleri, borç köleliğinin de temelini oluşturan özgül tarihsel olayların başında gelmektedir. Devlet köleliği veya serfliği dediğimiz kölelik biçimi ise, “demosioi” isimli kölelerin devleti yönetenler tarafından alınması ve devlet işlerinde kullanılmasını ifade etmekteydi. İrdelemelerin bir sonucu olarak; Antik Yunan’da bütün bu görünen köle formlarının ötesinde köle kategorisinin her şart ve durum altında egemen sınıf ve toplum için temel ekonomik refah ve iş gücü sağlayıcı bir alt katman insan tabakası olduğunu söyleyebiliriz.

---

⁷⁰ Tanilli, a.g.e., s. 281.

Kaynakça

- Adomeit, Kleus (2004), Hukuk ve Devlet Felsefesi: Eski Yunan Düşünürlerinin Devlet Hakkındaki Görüşleri, (Çev: Halil Akkanat), Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Ağaoğulları, Mehmet Ali (2009), Kent Devletinden İmparatorluğa, İmge Kitapevi, Ankara.
- Aron, Raymond (1992), Sınıf Mücadelesi, (Çev: Erol Güngör), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Berve, Helmut (1958), Antikçağ Tarihine Dair Altı Konferans: Greklerde Kölelik Müessesesi - Dion, Eflatun Devlet Felsefesinin Gerçekleşmesi Yolunda Yapılan Teşebbüsler - Antik Dünyanın İnkırazı, (Çev: Afif Erzen), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Bilgin, Nahit (2004), Felsefeden Ekonomiye Eski Yunan Dünyası, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Biestry, Stephen (2009), Antik Dünya – Mısır, Roma, Yunan, İş Bankası Kültür, İstanbul.
- Bonnard, Andre (2004), Antik Yunan Uygarlığı-1, İliada'dan Parthenon'a, (Kerem Kurtgözü), Evrensel Basım Yayınları, İstanbul.
- Blanck, Horst (1999), Eski Yunan ve Roma'da Yaşam, Arion Yayınları, İstanbul.
- Brunt, P.A (1993) Aristotle And Slavery, Studies In Greek History And Thought, Oxford University Press, Oxford.
- Calvert, Brian (1987), Slavery in Plato's Republic, The Classical Quarterly. New Series, Vol. 37, No. 2, Cambridge University Press on Behalf of The Classical Association.
- Cengiz, Çağla (2015), Merak Edenler İçin Demokrasi, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.
- Coulanges, Fustel De (2011), Antik Site, (Çev: İsmail Kılınç), Epos Yayınları, Ankara.
- Çıvgın, İzzet – Yardımcı, Remzi (2007), İlk Çağ Tarihi, Maya Akademi Yayınları, Ankara.

- Darga, A. Muhibbe (1984), Eski Anadolu'da Kadın, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları İstanbul.
- Diakov, V, Kovalev S (1987), İlkçağ Tarihi, (Çev: Özdemir İnce), V Yayınları, Ankara.
- Dickinson, Goldsworthy (2014), Lowes, The Greek View Of Life, CreateSpace Independent Publishing Platform, Newyork.
- Engin, Nihat (1998), Osmanlı Devletinde Kölelik, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Everitt, Anthony (2016), The Rise Of The World's Greatest Civilization, Penguin Handom Rouse, Puplished, Newyork.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (1996), İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik, Beyan Yayınları, İstanbul.
- Fisher, Nick (1993), Slavery in Classical Greek, Bristol Classical Press, London.
- Güngör, Cahit (2005) Çağdaş Tefsirde "Kölelik" Yorumu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Guerber, H.A (2016), The Story Of The Greeks, Yesterdays Classics Press, United States.
- İlgar, İsmail (2006), Siyasal Teolojiye Giriş: Eski Yunan'da Kutsal, Siyasal ve Felsefe, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Işık, Özgür Emre (2008), Theory And Practice: Socia-Political And Philosophical Dynamics In The Evolution The Grid-Plan In Ancient Greek Cities, İnstitute Of Social Sciences, Masters Of Thesis, Ankara.
- İnce, Evrim (2014), Fragmented Possession: Politics Of Womanhood In Ancient Greece, İstanbul Bilgi University Institute of Social Sciences, Master's Thesis, İstanbul.
- Kerov, Zubritski Mitropolski (2002), İlkel, Köleci ve Feodal Toplum, Sol Yayınları, (Çev: Sevim Bell), Ankara.
- Kranz, Walther (1994), Antik Felsefe: Metinler ve Açıklamalar, Sosyal Yayınları, (Çev: Suat Y. Baydur), İstanbul.
- Malay, Hasan (2010), Çağlar Boyu Kölelik, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- M. Golden "Antik Yunan'da Ev Köleleri", Aktüel Arkeoloji (55), 2017, s.48-63.

- Platon, (1992), Devlet, (Çev: Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Plutharkos, (2010), Lykurgos'un Hayatı, (Çev: Sebahattin Eyüboğlu -Vedat Günyol), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, İstanbul.
- Tanilli, Server (2015), Yüzyılların Gerçeği Ve Mirası: İlk Çağ: Doğu, Roma, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Tocqueville, Alexis De (2016), Sömürge ve Kölelik, (Çev: Burak M. Nuri Gücin, Hasan Turunçkapı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Thomsen, George (1997), Eski Yunan Toplumu Üzerine İncelemeler: İlk Filozoflar, (Çev: Mehmet H. Doğan), Payel Yayınları, İstanbul.
- Özçelik, Nazmi (2002), İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı, Nobel Yayınları, İstanbul.

Makaleler İçin İlgili Web Siteleri

- Boyacı, Nihal Petek (2014), "Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler: Kölelik,"Kilikya Felsefe Dergisi, S.1, s.44 <http://philosophy.mersin.edu.tr/21487898/14-1/14041.pdf> (Erişim Tarihi:01.11.2016)
- Çelebican, Özcan (1993), "Roma Egemenliği, Yurttaşlık ve Kölelik,"A.Ü.H.F.Dergisi, C.43, S.1-4, s. 309. <https://www.yumpu.com/tr/document/view/10484681/romegemenligi-yurttaslik-ve-kolelik-ceviren-prof-dr-> (Erişim Tarihi: 10.11.2017)
- Sevinç, Fatma (2008), "Hititlerin Anadolu'da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem," SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.17, s.11-32.<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/118008> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)
- Taş, Seyhan-Günay Enver (2015), "Antik Çağ Toplumlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları," Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.12 (2), s.146. <http://www.sbd.ksu.edu.tr/article/view/5000148936/5000135462> (ErişimTarihi: 06.01.2017)

Özdemir, Yavuz (2007), “İlk Cumhuriyet ya da Sparta’yı Anlamak,”
Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,
S.15, s. 379.

<http://edergi.atauni.edu.tr/ataunikkefd/article/view/1021004162/1021003986>

(Erişim Tarihi: 25.01.2017)